

Tilburg University

'Ben je gek!?'

Körver, Jacques

Published in:

Pastorale verkenningen: Tijdschrift voor het justitiepastoraat

Publication date:

2019

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Körver, J. (2019). 'Ben je gek!?: (Niet) naar de psycholoog. *Pastorale verkenningen: Tijdschrift voor het justitiepastoraat*, 14(2), 7-9.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

'Ben je gek!?' (Niet) naar de psycholoog

door Sjaak Körver

In gesprekken met geestelijk verzorgers, vooral bij justitie en defensie, valt mij regelmatig op dat zij veel tijd gebruiken om te formuleren waarin zij zo bijzonder zijn. Bijzonder in vergelijking met andere geestelijk verzorgers, bijzonder ook in vergelijking met de andere medewerkers van een justitiële instelling.

Inleiding

De argumenten benadrukken vooral het niet werken met doelen (want dat is te therapeutisch), het spreken over geloof en schuld alleen te doen als de ander daarover begint (anders dring je hem of haar iets op), en niet samen te willen werken (want dan schendt je je beroeps- en ambtsgeheim) (Körver, 2014).

Als een geestelijk verzorger bij justitie zich inderdaad ideologisch op deze manier opstelt, zijn gesprek en samenwerking met de psycholoog onhaalbaar en niet realistisch. Want als je met een andere begeleider, hulp- of zorgverlener wilt samenwerken, moet een geestelijk verzorger een idee hebben van wat hij¹ aan het doen is, beoogt met de gesprekken, contacten en activiteiten die hij aanbiedt, weet wat het domein van zijn expertise is en dit kan omschrijven, en eerst en vooral wil samenwerken en daar de mogelijke voordelen van ziet. In het vervolg van deze bijdrage sta ik stil bij de drie punten: doel, domein en delen als voorwaarden voor samenwerking.

Doel

Op basis van literatuuronderzoek in het kader van het Case Studie Project Geestelijke Verzorging (CSP) constateren Myriam Braakhuis e.a. (2019) dat geestelijk verzorgers in hun

contacten met cliënten, gedetineerden en militairen vooral inzetten op de relatie. Het lijkt erop dat de relatie die basis en voorwaarde is voor welk mensgericht beroep ook, bij geestelijk verzorgers tevens ook het doel is. Het gaat om vertrouwen, laagdrempeligheid, presentie, empathie en aandacht.

Na het verschijnen van de *Theorie van de presentie* van Andries Baart (2004) is het gevleugelde woord 'er zijn' vervangen door 'presentie'. Dat klinkt verantwoord maar blijkt in praktijk en theorie nog steeds zo onbepaald te zijn als het eerdere begrip.

Natuurlijk zijn er goede redenen te geven voor het belang van een goede relatie. En ook is het waar dat spreken over geloof, levensbeschouwing, zingeving en schuld een vertrouwde en aandachtige relatie vraagt. Het blijkt echter dat de relatie die een geestelijk verzorger met een ander aangaat, nooit zonder doelen is – zelfs als die relatie 'om niet' is. Dat blijkt in ieder geval bij de analyses van de casestudies in het CSP.

Ondanks dat geestelijk verzorgers keer op keer zeggen dat zij geen doelstellingen nastreven in het contact, blijkt in de reflectie dat dit wel degelijk het geval is. Een doel kan bijvoorbeeld zijn iemand zijn levensverhaal te laten vertellen en

daarbij te zoeken naar iemands krachtbronnen. Het kan ook gaan om respect te hebben voor iemands angst en het daardoor mogelijk maken dat zij die angst beter onder ogen kan zien. Bij onderzoek naar wat geestelijk verzorgers op (Amerikaanse) vliegvelden doen, benoemen geestelijk verzorgers hun werk als 'intentioneel rondlummelen' (Cadge, 2017). Hoewel de geestelijk verzorgers zelf vooral het accent leggen op het 'rondlummelen' ziet de onderzoeker vooral uitdrukkelijke aandacht voor mensen die verlies hebben geleden of met hun ziel onder de arm lopen. Het doel is om mensen ruimte te geven om te rouwen, hun verhaal te doen, troost te vinden.

Wat ik wil benadrukken is dat een geestelijk verzorger zicht moet hebben op de (impliciete) doelen van zijn inzet en deze moet kunnen verwoorden.

Kan zij dat niet, dan kan zij de psycholoog ook niet duidelijk maken wat zij doet. Afstemming is dan onmogelijk, samenwerking buiten bereik.

Domein

Het doel hangt, en dat bleek al in het onderzoek van Cadge, samen met het domein. Als blijkt dat geestelijk verzorgers vooral oog hebben voor verlies, tragedie en vergankelijkheid, voor de ontregelende ervaringen in het leven, maakt dat iets duidelijk over het domein.

Het domein van de geestelijke verzorging is – aldus de Beroepsstandaard van de VGVZ (2015) – levensbeschouwing en zingeving. Mensen proberen in de warwinkel en ontredde van hun bestaan zin te vinden, samenhang, verbondenheid met een groter verhaal. Daarbij blijkt de betrokkenheid op levensbeschouwelijke bronnen (verhalen, overtuigingen, gebruiken, gebeden) vaak een kader te bieden voor het zoekproces naar zin. Dit kunnen verhelderen, differentiëren en concretiseren is noodzakelijk om tot vruchtbare samenwerking te komen.

Indertijd al heeft de praktisch-theoloog Gerben Heitink (1977) inzichtelijk gemaakt dat alle

mensgerichte beroepen elkaar overlappen als het gaat om empathie, betrokkenheid en relationele gerichtheid. In zekere zin is dit een voorwaarde voor onderlinge afstemming. Want op basis van deze relationele gerichtheid kan iedere discipline verhelderen waar het hem/haar om gaat. Doelgerichtheid en eigen domein specificeren ieders eigen expertise. Die helder formuleren – over en weer – helpt om de zorg voor de ander, in dit geval de gedetineerde, te verbeteren.

Delen

De allerbelangrijkste voorwaarde wordt echter gevormd door de wil om überhaupt samen te werken en de nieuwsgierigheid hoe dit de zorg voor de gedetineerde kan verbeteren. Het uitgangspunt is steeds dat samenwerking de zorg voor en de begeleiding van gedetineerden verbetert. Het is geen doel op zich. Dat betekent dat samenwerken niet naïef is.

De wil om samen te werken moet van twee kanten komen.

Dat betekent ook dat beide gesprekspartners bereid moeten zijn hun uitgangspunten, doelen en domein onder woorden te brengen, dat beiden respect opbrengen voor de deskundigheid van de ander en bereid zijn om de relativiteit en

beperkingen van het eigen perspectief te erkennen. Misschien kan juist de geestelijk verzorger – expert als hij is op het gebied van relaties – hierin het voortouw nemen: betrokken (zonder zichzelf te verkopen), open (zonder naïef te zijn) en aandachtig (zonder zich als underdog op te stellen).

Tot slot: professioneel zelfbewustzijn

De in de inleiding genoemde ideologische nadruk op het bijzondere van de geestelijke verzorging heeft – althans dat is mijn indruk op basis van jarenlange ervaring in supervisie en Klinische Pastorale Vorming – vaak te maken met of komt voort uit een vorm van professionele minderwaardigheid. ‘Als ik verklaar dat ik iets bijzonders doe, kan dat niet worden vergeleken met wat anderen doen, kan ik niet worden bekritiseerd en kan ik dus ook niet door de mand vallen.’

Zo blijft de geestelijk verzorger buiten schot, maar wel geïsoleerd. Naarmate geestelijk verzorgers in het Case Studies Project op basis van de gezamenlijke reflectie op de casestudies beter in staat zijn genuanceerd en concreet te formuleren wat hun doelen en domein zijn, blijkt het dat zij zelfbewuster zijn geworden in hun professionele handelen en in de samenwerking

met anderen – dus ook met een van de andere pratende beroepen, de psychologie. Zij hebben de woorden gevonden om het hoe en waarom van hun interventies te verhelderen en daarmee af te stemmen op wat anderen doen.

Wat geestelijk verzorgers doen, sluit vaak wonderwel aan op wat anderen doen. Als je met vier, zes of acht ogen kijkt, zie je meer, zie je andere perspectieven, andere verbanden en andere mogelijkheden. Dat leidt tot betere begeleiding en ondersteuning.

Samenwerking is een relationeel gebeuren, dat geoefend moet worden, dat met vallen en opstaan wordt geleerd.

Het is niet in één keer uitgelegd wat ieders expertise is. Dat wordt geleidelijk helder als steeds opnieuw situaties samen besproken worden, ieder kan proeven en ervaren welke vragen de ander stelt, welke observaties haar opvallen en welke conclusies ieder trekt. Dat maakt samenwerking net zo boeiend als de zoektocht met een gedetineerde naar zijn of haar vraag en verhaal.

Dr. Sjaak Körver is directeur Universitair Centrum voor Geestelijke Verzorging en universitair hoofddocent aan de Tilburg School of Catholic Theology.

¹ Waar ‘hij’ staat moet ook ‘zij’ gelezen worden, en waar ‘zij’ staat ‘hij’.

Literatuur

Baart, A. (2004). *Een theorie van de presentie*. Utrecht: Lemma.

Braakhuis, M., Körver, S., & Walton, M. (2019). Professionele nabijheid. Integratie van een relationele grondhouding en concrete doelgerichtheid binnen geestelijke verzorging. *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, 22(95), in press.

Cadge, W. (2017). God on the fly? The professional mandates of airport chaplains. *Sociology of Religion*, 78(4), 437-455.

Heitink, G. (1977). *Pastoraat als hulpverlening. Inleiding in de pastorale theologie en psychologie*. Kampen: Kok.

Körver, J. (Ed.) (2014). *In het oog in het hart. Geestelijke verzorging 2.1*. Nijmegen: Valkhof Pers.

VGZ (2015). *Beroepsstandaard geestelijke verzorging*. Amsterdam: VGZ.